

SEIJA JALAGIN – SAMI LOUEKARI –
MILKA SUNELL – ANU SUORANTA –
RAISA MARIA TOIVO

Historiantutkimus – ammatti vai missio?

Kirjoittajat ovat historia-alan väitöskirjaa tekeviä tutkijoita Helsingin, Oulun, Tampereen ja Turun yliopistoista. Kirjoittajista yksi työskentelee assistentin sijaisena, yksi projektitutkijana ja kolme apurahan turvin.

■ Historiatieteiden tutkijakoulun konferenssissa 3.–4.6. Tampereella nousi yleisökeskustelussa *Historia nyt – taas?* esiin historian tutkijoiden ammatillisen aseman ongelmat. Tuota keskustelua päätoimittaja Juha Sihvola kertasi Historiallisen Aikakauskirjan 2/2002 pääkirjoituksessaan.

Keskustelun peruskysymykset kuuluivat: Onko historiantutkimus ammatiksi katsottavaa työtä vai kutsumus? Onko väitöskirjan tekijä tutkija vai opiskelija? Mikä on historiantutkijoiden ammattikunnan velvollisuus vaikuttaa alan arvostukseen ja rahoitusjärjestelmiin?

Meidän, tilaisuudessa argumentoineiden väitöskirjantekijöiden, kantamme on selkeä. Olemme tutkijoita ja tutkijoiden velvollisuus on vaikuttaa alan arvostukseen. Seuraavassa perustelemme kantamme.

Kutsumus ja palkka

Tutkimus on työtä ja väitöskirjan tekeminen on tutkimusta. Historiantutkimus on ja kenties sen pitääkin olla kutsumustyötä siinä mielessä, että tutkijaa ajaa kipinä, halu tehdä juuri tätä työtä, mielellään yhteiskunnankin hyväksi. Kutsumus ei kuitenkaan enää nykyaikana saa olla harrastus, johon vain harvoilla etuoikeutetuilla on varaa. Se ei saa olla perustelu matalalle palkalle tai muulle vaillinaiselle rahoitukselle. Sellaisessa tilanteessa historiantutkijaksi ryhtymisen tai ryhtymättä jättämisen saattavat sanella pelkästään tieteen ulkopuoliset tekijät. Naisvaltaisen hoiva-alan jälkeensä jääneet palkat

ovat hyvä esimerkki siitä, miten kutsumusta on työelämän historiassa käytetty ja käytetään oikeutuksena matalalle palkalle.

Rahoitusjärjestelmä vaikuttaa arvostukseen ja arvostus rahoitusjärjestelmään. *Akavalaiset työmarkkinat* -oppaan mukaan keskimääräinen aloittelevan perustutkinnon suorittaneen yliopistoassistentin palkka on 1650 euroa kuukaudessa. Apurahatutkijalla kuukauden nettosumma on 1125 euroa, eikä apuraha oikeuta sairaus-, vanhempain- tai eläke-etuuksiin. Esimerkiksi tekniikan alan akateemisten jäsenistölleen antama alkupalkkasuositus on vähintään 2855 euroa kuukaudessa, ja valtiolla työskentelevä yhteiskuntatieteilijä saa alkupalkkaa keskimäärin 1924 euroa, neljän vuoden kokemuksella 2254 euroa kuukaudessa. Yliopiston jatko-opiskelijan, siis tutkijan palkkaus ei kasva, vaikka työkokemus kasvaa. Apurahatutkijalle ei myöskään ikälisiä kerry.

Matala lähtöpalkka, työkokemuksen karttumisen rahallinen palkitsemattomuus ja ikälisjärjestelmän puutteellisuus tutkimuksen teon arkisissa rahoituskäytännöissä ovat epäkohtia. On myös pelottavaa ajatella, että historiantutkimuksen naisistuminen voi uusintaa kutsumustyöretoriikkaa ja voi johtaa myös alan rahallisen arvostuksen alenemiseen. Siksi kutsumustyöretoriikan viljely historian tutkijakoulun tilaisuudessa etabloituneen ammattikunnan suulla on pahemmanlaatuista historiantutkijoiden ammattikunnan aliarvioimista. Jos virkaetuuksia nauttivat ammattikunnan edustajat katsovat historiantutkimuksen olevan kutsumustyötä, alan yhteiskunnallisen ja työmarkkinapoliittisen arvostuksen nostaminen ei varmasti ole helppoa. Riippumatta tutkijanuran pituudesta ammattikunnan etujen olettaisi pitkälti olevan yhteneväiset: alan arvostuksen ja palkkauksen parantaminen. Historiantutkijoiden on argumentoitava oman työmarkkina-asemansa puolesta. Kukaan muu ei tee sitä puolestamme.

Tutkijoita vai opiskelijoita – ainakin köyhälistöä

Pääkirjoituksessaan Sihvola tukeutuu hallintoportaissa vallitsevaan näkemykseen siitä, millaista tutkijakoulutuksen pitäisi olla: no-

pea ja tehokas välivaihe nuoren elämässä hänen siirtyessään varsinaiselle uralleen. Onko tämä tulkittava historia-alan professorikunnan kannaksi, sillä soraääniä ei ole juurikaan kuulunut? Sihvolan mielestä jatko-opiskelijat voivat ainakin lyhyen siirtymäkauden ajan elää sosiaalisesti ja taloudellisesti turvattomasti. Mutta onko kyse nuorista ja lyhyestä siirtymävaiheesta – ja miksi pitäisi olla?

Historiatieteen tutkijakouluun kevääseen 2002 mennessä rekisteröityneiden väitöskirjantekijöiden keski-ikä on 35,5 vuotta, mediaani 33 vuotta. Keskimääräinen väittelyikä on historiatieteen tutkijakoulun teettämän selvityksen mukaan yliopistolla tutkimusta työkseen tehneiden keskuudessa 36 vuotta. Muun työn ohessa väitelleiden väittelyikä on lähes kymmenen vuotta tätä korkeampi. Kirkkain silmin tuskin kukaan voi väittää väitöskirjaa tekevien edustavan työmarkkinoilla fyysistä nuoruutta. Arvata saattaa, että kyse ei väitöskirjatyössä myöskään ole muutaman vuoden siirtymävaiheesta. Nykyisyys näyttää kaikkiaan myös kovin samankaltaiselta kuin oman professorikuntamme kohdalla. Väittely yli kolmikymppisenä ei välttämättä näytä johtavan syrjäytymiseen. Joskin sukupuolella taitaa olla väliä, sillä kuten Sihvola toteaa pääkirjoituksessaan *Historia nyt* -teoksen kirjoittajista ”Pertti, Max, Markku, Matti, Kari, Pauli ja minä olemme professoreita”.

Emme voi yhtyä Sihvolan näkemykseen, että jatko-opiskelijat ”viime kädessä hyötyvät muutaman vuoden köyhäilystä väitöskirjatyössä”. Ja miksi väitöskirjaa työkseen tekevän tulisi sietää ”köyhäilyä”? Argumentissa on jotain tuttua: 1800-luvun tehdaspatalnialismissa hierarkiaa, sosiaalista valtarakennelmaa ja alhaisia palkkoja perusteltiin työsuhteeseen sidotuilla työväen omilla eduilla. Miksi väitöskirjaa työkseen tekevien tutkijoiden pitäisi hyväksyä, että he jäävät vaille taloudellista ja sosiaalista turvaa? Muilla työelämän aloilla sosiaaliturva on pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskuntamallin mukaisesti itsestäänselvyys, jopa lakisääteinen. Mikä työstämme tekee sellaisen, että meille ei tällaista turvaa tulisi antaa?

On toivottavaa, että koko historiantutki-

jayhteisö työskentelee työsuhteiden ehtojen parantamiseksi. Olemassa olevia instituutioita ei ole säädetty ikuisiksi. Tilannetta ei paranna, jos historiantutkijayhteisön näkyvimmillä ja vaikutusvaltaisimmilla tasoilla puhutaan vallitsevan tilanteen puolesta. On toki tervettä realismia todeta, että nyky-yhteiskunta ei voi millään taata kaikille väitöskirjaa tekeville akateemisten keskikoukuspalkkaa. Realismi ei kuitenkaan ole synonyymi sille, että nykyinen järjestelmä pitäisi hyväksyä. Eivätkä ongelmat koske pelkästään väitöskirjan tekijöitä. Ongelmat tulevat kasvamaan tulevaisuudessa. Vaikka väitelleiden tutkijoiden palkkaus on Suomen Akatemian projekteissa parempi kuin väitöskirjan tekijöiden, palkkoja ei voi veratakaan yliopistomaailman ulkopuolisiin vastaavan koulutuksen vaativiin ammatteihin. Kasvava joukko väitelleitä tutkijoita myös jatkaa ammatinharjoittamistaan erilaisen apurahojen turvin, kartuttamatta vielä kään normaaleja sairaus-, vanhempain- tai eläke-etuuksiaan.

Nykyään tilanne on toinen kuin missä tällä hetkellä etabloituneet, paikkansa ja palkkansa varmistaneet tutkijat aikanaan väitöskirjojaan tekivät. Monet heistä varmasti tekivät väitöskirjojaan se nyt nostalgisesti muisteltu veren maku suussaan, kenties monta muuta asiaa tieteelle uhraten. On kuitenkin pidettävä mielessä, että monille heistä tohtorius avasi väylän virkaan paljon varmemmin kuin nykyään. Jatkokoulutus toki kannattaa ja yliopistoissa työskenteleville väittelemine on välttämätöntä. Mutta se ei takaa parempia tai vakinaisempia tehtäviä. Pikemminkin väitöskirjan teko poistaa formaalisen esteen tutkijan uralla etenemiseltä. Yhdeksänkymmentäluvun aikana väitelleistä tutkijakoulun kyselyyn vastanneista puolet oli siirtynyt parempiin tehtäviin. Hyötyä on tietenkin monenlaista, eikä kaikkea mitata rahassa, mutta mitään automaattista taetta siitä, että väiteltään päätyisi työsuhteeseen, jossa voisi maksaa asunto- ja opintolainansa, ei ole.

Apurahojen valtaa

Väitöskirjaa tehdään 2000-luvun Suomessa karkeasti ottaen neljän eri rahoitusmuodon

turvin. 1999 aloittaneessa historiatieteiden tutkijakoulussa – joka periaatteessa mahdollistaa neljän vuoden palkkatyön – paikkoja on tällä hetkellä koko Suomessa 11. Osa tutkijakoulupaikoistakin on pilkottu alle neljän vuoden jaksoiksi. Vuosien 2003–06 tutkijakouluun tulee paikkoja haettavaksi 8. Historian oppiaineita on Suomessa 27. Vaikka mukaan laskettaisiin muiden tutkijakoulujen historioitsijoille tarjoamat paikat, tutkijakoulut ovat historian alalla vain marginaalinen vastaus tutkijakoulutukseen. Muut strategiat väitöskirjan rahoitukseen ovat projektipalkkaus ja yliopistojen virat ja viransijaisuudet sekä apurahat. Suomen Akatemia esittää www-sivuillaan tutkimusmäärärahojensa rahoituskaudeksi kolme tai neljä vuotta. Tutkimusohjelman rahoituskausi taas todetaan kolmeksi vuodeksi. Julkinen salaisuus taas on se, että ohjelmia ja hankkeita pilkotaan ja leikataan.

Oheinen kaavio kuvaa rahoitettujen tutkijakoululaisten rahoitusmuotojen osuuksia. Toki väitöskirjoja tehdään myös vailla rahoitusta. Merkittävää on, että karkeasti ottaen puolet rahoitetuista historian jatko-opiskelijoista pyrkii tohtoriksi apuraharahoituksella. Ja tässä järjestelmässä on monia ennen kaikkea sosiaaliturvaan liittyviä ongelmia. Käytännössä erittäin harvalla väitöskirjantekijällä on taattuna edes kolmen vuoden rahoitusta, useimmiten vain vuosi tai vieläkin lyhyempi patkka kerrallaan. Apurahan saatuaan on jo keskityttävä seuraavan anomiseen.

Kaikki tieteenalat kattava yhtenäinen tutkijakoulujärjestelmä on otettu historian alalla annettuna vastaan, vaikka kokemus huutaa sen puolesta, että tieteenaloilla on eroja. Historia-alalla väitöskirjoja ei tehdä projektin vetäjän jatkuvassa ja välittömässä ohjauksessa kuten esimerkiksi biotieteiden tutkijakouluissa. Historian ja laajemmaltikin humanististen alojen ja yhteiskuntatieteitä koskevan tutkijakoulutuksen erityispiirteiden tunnistaminen yleisestä tutkijakoulusabluunasta eittämättä johtaisi paranevaan tutkijakoulutukseen.

Väitöskirjaa ei historian alalla tehdä väitöskirjaopintoihin keskittyvänä kouluputkenä. Yliopistossa väittelyn jälkeen pärjääminen vaatii monipuolista osaamista ja työkokemusta, kuten yliopisto-opetusta, erilaisen muiden projektien valmistelua, oman alan keskustelun seuraamista ja siihen osallistumista. Ei liene yliopistonkaan etu, jos sen henkilökunnalta puuttuu osaamista näiltä alueilta?

Sihvola kirjoittaa pääkirjoituksessaan *Edistyykö historia* -konferenssin yleisökeskusteluun (*Historia nyt – taas*) viitaten: "... jatko-opiskelijat voivat tehdä karhunpalveluksen itselleen, jos he ylikorostavat itsenäisyyttään tutkijoina... Juuri vastuullista ohjausta ainakin tutkijanuralle tähtäävien kannattaisi vaatia pikemminkin kuin kiistää asemansa opiskelijoina." Tässä ilmeisesti sekoittuvat yhtäältä keskustelut tutkijoiden taloudellisen aseman parantamisesta ja toisaalta väitöstutkimukseen liittyvä työhönohjaus. Todetessamme, että meitä ei tulisi kohdella opiskelijoina, emme suinkaan vähättele professorikunnan osaamista ja tarpeellisuutta. Eivät historian professorit 2000-luvun Suomessa ole tukahduttavia auktoriteetteja, eikä meillä tietenkään ole mitään vastuullista työhönohjausta vastaan. Päinvastoin, sitä me tarvitsemme ja haluamme! Sen sijaan teemme tutkimusta työksemme. Opiskelijaksi määrittäminen johtaa palkkatyöhön rakentuvassa yhteiskunnassa monin tavoin sivuraiteille, joilla on ikävän pitkäkestoisia vaikutuksia. Ei ole mitään järkevää syytä, miksi väitöskirjaa työkseen tekevän pitäisi jäädä vaille yhteiskunnassa työsuhteisiin kytkeytyvää sosiaaliturvaa, kuten työttö-

myys- ja eläketurvaa sekä vanhempain- ja sairausetuuksia.

Palkkatyösuhte tai mukaelmat siitä ovat toimiva malli myös historian tutkimuksessa. Palkkatyösuhteessa toimivien on helpompi sovittautua yhteiskunnan jäseniksi. Koneen Säätiön käyttöönotettava malli, jossa sosiaalivakuutuksiin osoitetaan erillinen määräraha, on kannatettava. Historianlaitosten ja yliopistojen edustajat voisivat aloittaa keskustelut tämän mallin eduista myös muiden apurahoja jakavien säätiöiden kanssa. Ehkäpä mallia voitaisiin kehittää myös samaan suuntaan kuin tilaustutkimusten teettämistä, pyrkien luomaan käytäntöjä, joissa tutkija saa turvallisen (vaikkakin määrällisen) työsuhteen yliopistolaitokseen ja sen tutkijayhteisöön. Vastaavasti rahoittaja saa jonkinlaisen takuun rahansa käytöstä ja yliopistolaitos saa hyötyä lisätutkijan mukanaan tuomista henkisistä resursseista.

Historiatieteen tutkijakoulun konferenssissa hyvin alkaneen keskustelun tyypistäminen sukupolvien väliseksi ”lisää liksaa” -kiistaksi ei aja historian tutkijoiden ammattikunnan minkään osan etua. Olemme aivan samaa mieltä kuin Sihvola: ”Ei pidä hyväksyä nälkätaiteilijan asemaa. Kyllä me olemme palkkamme ansainneet ja ansaitsimme vähän enemmänkin”. ■